Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (četvrto vijeće)

19. prosinca 2024.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Članak 19. stavak 1. drugi podstavak UEU-a – Djelotvorna sudska zaštita u područjima obuhvaćenima pravom Unije – Članak 47. drugi stavak Povelje Europske unije o temeljnim pravima – Pristup neovisnom i nepristranom sudu – Odgovornost države članice za štetu prouzročenu pojedincima povredom prava Unije – Povreda koju je počinio nacionalni sud koji odlučuje u posljednjem stupnju u području poreza na dodanu vrijednost (PDV) – Nadležnost suda koji odlučuje u posljednjem stupnju i ima svojstvo tuženika u sporu – Sastav sudskog vijeća”

U predmetu C-369/23,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Varhoven administrativen sad (Vrhovni upravni sud, Bugarska), odlukom od 9. lipnja 2023., koju je Sud zaprimio 9. lipnja 2023., u postupku

„Vivacom Bulgaria” EAD

protiv

Varhoven administrativen sad,

Nacionalna agencija za prihodite,

SUD (četvrto vijeće),

u sastavu: K. Lenaerts, predsjednik Suda, u svojstvu predsjednika četvrtog vijeća, C. Lycourgos (izvjestitelj), predsjednik trećeg vijeća, S. Rodin, J. Passer i O. Spineanu-Matei, suci,

nezavisna odvjetnica: T. Ćapeta,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani dio postupka,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za „Vivacom Bulgaria” EAD, S. Kostov i S. Yordanova, *advokati*,

– za Varhoven administrativen sad, A. Adamova-Petkova, T. Kutsarova-Hristova i M. Semov,

* Jezik postupka: bugarski

– za bugarsku vladu, T. Mitova i R. Stoyanov, u svojstvu agenata,

– za Europsku komisiju, K. Herrmann i E. Rousseva, kao i P. J. O. Van Nuffel, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisne odvjetnice na raspravi održanoj 11. srpnja 2024.,

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 19. stavka 1. drugog podstavka UEU-a i članka 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja).

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između društva Vivacom Bulgaria EAD, s jedne strane, i Varhoven administrativen sada (Vrhovni upravni sud, Bugarska) i Nacionalne agencije za prihodite (Nacionalna agencija za javne prihode, Bugarska; u daljnjem tekstu: NAP), s druge strane, u vezi s naknadom štete koju je Balgarska telekomunikacionna kompania EAD (u daljnjem tekstu: BTK), koja je postala Vivacom Bulgaria, pretrpjela zbog povrede prava Unije.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 Drugi podstavak stavka 1. članka 19. UEU-a glasi:

„Države članice osiguravaju pravne lijekove dostatne za osiguranje učinkovite pravne zaštite u područjima obuhvaćenima pravom Unije.”

4 Člankom 47. Povelje predviđa se:

„Svatko čija su prava i slobode zajamčeni pravom Unije povrijeđeni ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred sudom, u skladu s uvjetima utvrđenima ovim člankom.

Svatko ima pravo da zakonom prethodno ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Svatko ima mogućnost biti savjetovan, branjen i zastupan.

Pravna pomoć osigurava se za osobe koje nemaju dostatna sredstva, u mjeri u kojoj je takva pomoć potrebna za osiguravanje učinkovitog pristupa pravosuđu.”

Bugarsko pravo

Zakon o upravnom postupku

5 Članak 1. točka 3. Administrativnoprocesualen kodeksa (Zakonik o upravnom postupku), u verziji koja se primjenjuje na glavni postupak (DV br. 94, od 29. studenoga 2019.) (u daljnjem tekstu: Zakonik o upravnom postupku), glasi kako slijedi:

„Ovim zakonikom uređuje se postupak za naknadu štete prouzročene nezakonitim aktima, radnjama ili propustima upravnih tijela i službenika kao i za štetu koja proizlazi iz sudske djelatnosti upravnih sudova i Varhoven administrativen sada (Vrhovni upravni sud).”

6 U skladu s člankom 128. stavkom 1. točkom 6. tog zakonika:

„Nadležnosti upravnih sudova potpadaju svi predmeti vezani uz zahtjeve za naknadu […] štete nastale zbog sudske djelatnosti upravnih sudova i Varhoven administrativen sada (Vrhovni upravni sud).”

7 Članak 203. navedenog zakonika glasi:

„1. Tužbe za naknadu štete koju su pretrpjeli građani ili pravne osobe zbog nezakonitih akata, radnji ili propusta upravnih tijela i njihovih službenika ispituju se u skladu s postupkom predviđenim u ovom poglavlju.

2. Pitanja koja nisu uređena ovim zakonikom u pogledu novčane odgovornosti na temelju stavka 1. uređena su odredbama zakona za otgovornostta na daržavata i obštinite za vredi (Zakon o odgovornosti države i općina za prouzročenu štetu (DV br. 60 od 5. kolovoza 1988.)) ili Zakonom za izpalnenie na nakazaniyata i zadaržaneto pod straža (Zakon o izvršenju kazni i istražnom zatvoru (DV br. 25 od 3. travnja 2009.)).

3. Ovo se poglavlje odnosi i na tužbe za naknadu štete nastale zbog dovoljno ozbiljne povrede prava Unije, pri čemu su novčana odgovornost i dopuštenost tužbe uređeni pravilima o izvanugovornoj odgovornosti države za povredu prava Unije.”

Zakon o odgovornosti države i općina za prouzročenu štetu

8 Članak 2.c Zakona za otgovornostta na daržavata i na obštinite za vredi (Zakon o odgovornosti države i općina za prouzročenu štetu), u verziji koja se primjenjuje u glavnom postupku (DV br. 94 od 29. studenoga 2019.) (u daljnjem tekstu: Zakon o odgovornosti države i općina za prouzročenu štetu), glasi kako slijedi:

„1. Ako šteta proizlazi iz dovoljno ozbiljne povrede prava Unije, postupke ispituju sudovi u skladu sa:

1. Zakonikom o upravnom postupku, kad je riječ o šteti […] prouzročenoj sudskom djelatnošću upravnih sudova i Varhoven administrativen sada (Vrhovni upravni sud);

2. Zakonikom o građanskom postupku, u slučajevima različitima od onih iz točke 1. […].

2. Ako je tužba u smislu stavka 1. usmjerena protiv više tuženika, ona se ispituje u skladu sa Zakonikom o upravnom postupku ako je stranka u postupku upravni sud, Varhoven administrativen sad (Vrhovni upravni sud) ili pravna osoba zbog štete nastale u okviru ili povodom upravne djelatnosti.”

Glavni postupak i prethodno pitanje

9 Između 2007. i 2008. BTK Mobile EOOD, čiji je pravni slijednik BTK, uputio je dvama rumunjskim društvima račune za isporuku kartica s unaprijed uplaćenim sredstvima i vrijednosnih kupona za telekomunikacijske usluge. U tim su se računima te transakcije smatrale isporukom usluga čije je mjesto isporuke bilo u Rumunjskoj i koje stoga nisu bile oporezive porezom na dodanu vrijednost (PDV) u Bugarskoj.

10 NAP je 20. lipnja 2012. protiv BTK-a izdao rješenje o ponovnom razrezu poreza kojim su utvrđena dugovanja s osnove PDV-a koja odgovaraju navedenim računima. Naime, prema njegovu mišljenju, predmetne transakcije trebalo je kvalificirati kao isporuke usluga čije je mjesto isporuke bilo u Bugarskoj te su stoga oporezive u toj državi članici.

11 Presudom od 22. studenoga 2013., koja je dopunjena presudom od 28. siječnja 2014., Administrativen sad Sofija grad (Upravni sud grada Sofije, Bugarska) potvrdio je to rješenje o ponovnom razrezu poreza u pogledu poreznih razdoblja između prosinca 2007. i lipnja 2008., pri čemu je smatrao da su predmetne transakcije isporuke robe čije se mjesto isporuke nalazi u Bugarskoj. Presudom od 16. prosinca 2014., koja je postala pravomoćna, Varhoven administrativen sad (Vrhovni upravni sud) u cijelosti je potvrdio prvostupanjsku presudu.

12 Tužbom podnesenom 12. prosinca 2019. Administrativen sadu Sofija grad (Upravni sud u Sofiji) protiv NAP-a i Varhoven administrativen sada (Vrhovni upravni sud) BTK je zatražio, na temelju članka 2.c Zakona o odgovornosti države i općina za prouzročenu štetu, u vezi s člankom 4. stavkom 3. UEU-a, naknadu štete u visini iznosa plaćenog na temelju rješenja o ponovnom razrezu poreza kao i zakonske kamate, u ukupnom iznosu od 1 808 638, 32 bugarskih leva (BGN) (oko 925 000 eura). To je društvo također zahtijevalo dodjelu zakonskih kamata na dio tog iznosa, za razdoblje od podnošenja tužbe do donošenja konačne odluke.

13 Ti iznosi odgovaraju šteti koja proizlazi iz toga što su NAP i Varhoven administrativen sad (Vrhovni upravni sud) počinili dovoljno ozbiljnu povredu određenih odredbi Direktive Vijeća 2006/112/EZ od 28. studenoga 2006. o zajedničkom sustavu poreza na dodanu vrijednost (SL 2006., L 347, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 9., svezak 1., str. 120.), u verziji primjenjivoj na razdoblje između prosinca 2007. i lipnja 2008. (u daljnjem tekstu: Direktiva o PDV-u), kako ih je Sud protumačio u presudi od 3. svibnja 2012., Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264).

14 Presudom od 18. travnja 2022. Administrativen sad Sofija grad (Upravni sud Sofije) odbio je tužbu društva BTK, presudivši osobito da ni NAP ni Varhoven administrativen sad (Vrhovni upravni sud) nisu počinili dovoljno ozbiljnu povredu prava Unije. NAP je pravilno kvalificirao predmetne transakcije kao isporuke usluga i nije povrijedio pravo Unije time što je smatrao da nije ispunjen jedan od uvjeta na temelju kojeg bi se moglo utvrditi da su te usluge imale za mjesto isporuke državu članicu različitu od Republike Bugarske, odnosno da su kartice s unaprijed uplaćenim sredstvima i vrijednosne kupone stekli porezni obveznici s poslovnim nastanom u takvoj državi članici.

15 Administrativen sad Sofija grad (Upravni sud grada Sofije) također je smatrao da je kvalifikacija predmetnih transakcija kao isporuke robe, a ne pružanja usluga, koju je izvršio Varhoven administrativen sad (Vrhovni upravni sud), protivna Direktivi o PDV-u i presudi od 3. svibnja 2012., Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264). Međutim, neovisno o toj pogrešci, tužba protiv rješenja o ponovnom razrezu poreza nije mogla dovesti do drukčijeg rezultata s obzirom na to da nije bilo utvrđeno da su primatelji isporuka kartica s unaprijed uplaćenim sredstvima i vrijednosnih kupona doista bili porezni obveznici s poslovnim nastanom u drugoj državi članici. Osim toga, Varhoven administrativen sad (Vrhovni upravni sud) pravilno je utvrdio da nisu istovjetne okolnosti predmeta u kojem je donesena presuda od 3. svibnja 2012., Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264) i okolnosti na temelju kojih je NAP donio predmetno rješenje o ponovnom razrezu poreza.

16 BKT je Varhoven administrativen sadu (Vrhovni upravni sud) podnio žalbu u kasacijskom postupku radi poništenja prvostupanjske presude od 18. travnja 2022., koja je zahvaćena povredom materijalnog prava, bitnom povredom postupovnih pravila i nedostatkom u obrazloženju. BTK osobito ističe da povreda prava Unije koja proizlazi iz pogrešne kvalifikacije transakcija o kojima je riječ koju je počinio Varhoven administrativen sad (Vrhovni upravni sud) proizlazi iz postupka zbog povrede obveze EU Pilot 8498/1/TAXU, koji je Europska komisija pokrenula protiv Republike Bugarske. Ta je povreda, koja proizlazi iz očitog nepoštovanja sudske prakse Suda, dovoljno ozbiljna s obzirom na kriterije navedene u točki 43. presude od 13. lipnja 2006., Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, EU:C:2006:391).

17 U tom kontekstu, BTK je od Varhoven administrativen sada (Vrhovni upravni sud), koji je sud koji je uputio zahtjev, zatražio da Sudu uputi zahtjev za prethodnu odluku. Ta stranka priznaje da se sastav vijeća tog suda pred kojim se vodi glavni postupak razlikuje od sastava vijeća koje je donijelo presudu od 16. prosinca 2014. iz točke 11. ove presude. Međutim, postoje legitimne sumnje u nepristranost svih sastava vijeća tog suda, s obzirom na to da je taj sud bio tuženik u prvom stupnju i da je već izrazio mišljenje prema kojem je tužba podnesena protiv njega nedopuštena ili, u svakom slučaju, neosnovana.

18 Sud koji je uputio zahtjev, navodeći da BTK nije iznio konkretne argumente u pogledu subjektivne ili objektivne nepristranosti sastava vijeća suda, smatra da su mu potrebna pojašnjenja u pogledu njegove nadležnosti za odlučivanje u glavnom postupku, prije nego što može odlučiti o meritumu spora.

19 Taj sud navodi da je, s obzirom na posebnosti upravnih sporova, bugarski zakonodavac predvidio da su za tužbe za naknadu štete nastale sudskom djelatnošću upravnih sudova i Varhoven administrativen sada (Vrhovni upravni sud) nadležni upravni sudovi od kojih je sud koji je uputio zahtjev onaj koji odlučuje u posljednjem stupnju. Pita se ispunjava li to zakonodavstvo zahtjeve iz članka 19. stavka 1. drugog podstavka UEU-a, kojim se propisuje učinkovita pravna zaštita u područjima obuhvaćenima pravom Unije, i članka 47. drugog stavka Povelje, koji se odnose na zahtjev neovisnog i nepristranog suda.

20 Relevantna sudska praksa Europskog suda za ljudska prava koja se odnosi na tužbe podnesene protiv Republike Bugarske ne omogućuje da se konačno utvrdi može li sud odlučivati o tužbi ako je ona podnesena protiv njega kao tuženika, a da to ne dovede do povrede članka 6. stavka 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane u Rimu 4. studenoga 1950. (u daljnjem tekstu: EKLJP).

21 Tako sud koji je uputio zahtjev navodi da je u presudama ESLJP-a od 10. travnja 2008., Mihalkov protiv Bugarske (CE:ECHR:2008:0410JUD006771901) i od 5. travnja 2018., Boyan Gospodinov protiv Bugarske (CE:ECHR:2018:0405JUD002841707), Europski sud za ljudska prava utvrdio povredu članka 6. stavka 1. EKLJP-a u kontekstu tužbi za utvrđivanje odgovornosti protiv države u vezi s djelatnošću suda, zbog profesionalne povezanosti sudaca s tim sudom koji je bio stranka u sporu, i okolnosti da bi se odštete koje su se mogle dodijeliti platile iz proračuna predmetnog suda.

22 Nasuprot tomu, u presudama ESLJP-a od 18. lipnja 2013., Valčeva i Abrašev protiv Bugarske (CE:ECHR:2013:0618DEC000619411), kao i od 18. lipnja 2013., Balakčiev i dr. protiv Bugarske (CE:ECHR:2013:0618DEC006518710), Europski sud za ljudska prava zaključio je da ne postoji povreda EKLJP-a zbog činjenice da naknada štete prouzročene djelatnošću svakog suda potječe iz njegove posebne proračunske stavke.

23 Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da su u ovom slučaju proračunska pravila koja se primjenjuju na plaćanje eventualne naknade štete slijedom odluke o sporu u glavnom postupku slična onima opisanima u predmetima navedenima u prethodnoj točki i da bi na zahtjev predmetnog suda Državno sudbeno vijeće moglo po potrebi povećati proračune sudova za naknadu štete. Stoga plaća sudaca i njihovi uvjeti zaposlenja u okviru suda ne ovise o naknadi štete koju taj sud eventualno duguje.

24 U tim je okolnostima Varhoven administrativen sad (Vrhovni upravni sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Protivi li se članku 19. stavku 1. drugom podstavku UEU-a i članku 47. [Povelje] nacionalna odredba poput članka 2.c stavka 1. točke 1. [Zakona o odgovornosti države i općina za prouzročenu štetu], u vezi s člankom 203. stavkom 3. i člankom 128. stavkom 1. točkom 6. [Zakonika o upravnom postupku] u skladu s kojom o tužbi za naknadu štete uzrokovane povredom prava Unije koju je počinio Varhoven administrativen sad (Vrhovni upravni sud), podnesenoj protiv tog suda kao tuženika, odlučuje taj sud u zadnjem stupnju?”

O prethodnom pitanju

25 Svojim prethodnim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 19. stavak 1. drugi podstavak UEU-a i članak 47. drugi stavak Povelje tumačiti na način da im se protivi nacionalni propis na temelju kojeg sud u okviru žalbe u kasacijskom postupku u posljednjem stupnju odlučuje o predmetu o odgovornosti države za navodnu povredu prava Unije zbog presude tog suda u kojoj potonji ima svojstvo tuženika.

26 S tim u vezi, valja s jedne strane podsjetiti na to da na temelju članka 19. stavka 1. drugog podstavka UEU-a države članice osiguravaju pravne lijekove dostatne da bi se pojedincima osiguralo da će se poštovati njihovo pravo na učinkovitu pravnu zaštitu u područjima obuhvaćenima pravom Unije, koja obuhvaćaju PDV, u glavnom postupku.

27 S druge strane, valja istaknuti da se članak 47. drugi stavak Povelje, u kojem se osobito navodi temeljno pravo na neovisan i nepristran sud, primjenjuje na države članice, u skladu s njezinim člankom 51. stavkom 1., kada provode pravo Unije. To je ovdje slučaj jer se glavni postupak odnosi na odgovornost države za navodnu povredu Direktive o PDV-u.

28 Budući da Povelja sadržava prava koja odgovaraju pravima zajamčenima EKLJP-om, člankom 52. stavkom 3. Povelje nastoji se osigurati nužna usklađenost između prava sadržanih u njoj i odgovarajućih prava zajamčenih EKLJP-om, a da to ne ugrožava autonomiju prava Unije. U skladu s Objašnjenjima koja se odnose na Povelju o temeljnim pravima (SL 2007., C 303, str. 17.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 1., svezak 7., str. 104.), članak 47. drugi stavak Povelje odgovara članku 6. stavku 1. EKLJP-a. Stoga Sud mora osigurati da njegovo tumačenje u ovom predmetu osigurava razinu zaštite koja ne krši onu zajamčenu člankom 6. stavkom 1. EKLJP-a, kako ga tumači Europski sud za ljudska prava (presuda od 11. srpnja 2024., Hann-Invest i dr., C-554/21, C-622/21 i C-727/21, EU:C:2024:594, t. 46. i navedena sudska praksa).

29 Nadalje, valja podsjetiti na to da zahtjev neovisnosti sudova, koji je svojstven zadaći suđenja, proizlazi iz bitnog sadržaja prava na djelotvornu sudsku zaštitu i temeljnog prava na pošteno suđenje, koji pak imaju ključnu važnost kao jamstvo zaštite svih prava koja osobe izvode iz prava Unije i očuvanja zajedničkih vrijednosti država članica navedenih u članku 2. UEU-a, osobito vrijednosti vladavine prava (presuda od 11. srpnja 2024., Hann-Invest i dr., C-554/21, C-622/21 i C-727/21, EU:C:2024:594, t. 49. kao i navedena sudska praksa).

30 U skladu s ustaljenom sudskom praksom, taj zahtjev neovisnosti obuhvaća dva aspekta. Prvi aspekt, vanjske prirode, zahtijeva da predmetno tijelo posve samostalno izvršava svoje funkcije, a da se pritom ni u kojem pogledu ne nalazi u hijerarhijskom ili podređenom odnosu i da ne prima naloge ili upute bilo koje vrste te da je tako zaštićeno od vanjskih utjecaja ili pritisaka koji mogu narušiti neovisnu prosudbu njegovih članova i utjecati na njihove odluke (presuda od 11. srpnja 2024., Hann-Invest i dr., C-554/21, C-622/21 i C-727/21, EU:C:2024:594, t. 50. kao i navedena sudska praksa).

31 Drugi, unutarnji aspekt, dovodi se u vezu s pojmom „nepristranosti” i ima za cilj osiguranje jednakog odmaka od stranaka spora i njihovih pripadajućih interesa u odnosu na predmet spora. Taj kut gledanja zahtijeva poštovanje objektivnosti i nepostojanje bilo kakvog interesa u rješavanju spora osim stroge primjene pravnog pravila (presuda od 11. srpnja 2024., Hann-Invest i dr., C-554/21, C-622/21 i C-727/21, EU:C:2024:594, t. 51. kao i navedena sudska praksa).

32 Stoga jamstva neovisnosti i nepristranosti koja se zahtijevaju na temelju prava Unije pretpostavljaju postojanje pravila koja omogućuju da se otkloni svaka legitimna sumnja kod pojedinaca, osobito u pogledu neutralnosti predmetnog tijela u odnosu na suprotstavljene interese (vidjeti u tom smislu presudu od 8. svibnja 2024., Asociația „Forumul Judecătorilor din România” (Udruge sudaca), C-53/23, EU:C:2024:388, t. 51. i navedenu sudsku praksu).

33 Što se tiče uvjeta „nepristranosti” u smislu članka 6. stavka 1. EKLJP-a, njegova objektivna ocjena, koja je jedina relevantna u ovom slučaju s obzirom na pitanja suda koji je uputio zahtjev, sastoji se od utvrđivanja je li to tijelo nudilo, osobito svojim sastavom, dovoljna jamstva da isključi svaku legitimnu sumnju o njegovoj nepristranosti. Tako se valja zapitati dopuštaju li određene provjerljive činjenice, neovisno o osobnom ponašanju sudaca, da se njihova nepristranost dovede u pitanje. U tom području čak i privid može biti važan. U skladu sa sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava, za donošenje odluke o postojanju razloga za sumnju da u određenom predmetu nisu ispunjeni ti zahtjevi neovisnosti ili objektivne nepristranosti uzima se u obzir gledište stranke, ali ono nema odlučujuću ulogu. Odlučujući element sastoji se u tome mogu li se predmetne bojazni smatrati objektivno opravdanima (vidjeti u tom smislu presudu od 19. studenoga 2019., A. K. i dr. (Neovisnost disciplinskog vijeća Vrhovnog suda), C-585/18, C-624/18 i C-625/18, EU:C:2019:982, t. 128. i 129. kao i navedenu sudsku praksu).

34 Upravo s obzirom na tu sudsku praksu valja ispitati konkretan slučaj koji je predmet pitanja postavljenog Sudu, odnosno slučaj suda koji u posljednjem stupnju, u okviru žalbe u kasacijskom postupku, odlučuje o predmetu o odgovornosti države za navodnu povredu prava Unije zbog presude tog suda, u kojoj potonji ima svojstvo tuženika.

35 U tom pogledu valja primijetiti, na prvom mjestu, da se načelo te odgovornosti ne odnosi na osobnu odgovornost suca, nego na odgovornost države. Čini se da mogućnost da država pod određenim uvjetima bude odgovorna za sudske odluke protivne pravu Unije ne predstavlja nikakvu osobitu opasnost da će neovisnost suda koji odlučuje u posljednjem stupnju biti dovedena u pitanje (vidjeti u tom smislu presudu od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 42.).

36 Sud je također podsjetio na to da ako ne postoji zakonodavstvo Unije u određenom području, unutarnji pravni poredak svake države članice treba odrediti nadležne sudove i utvrditi detaljna postupovna pravila za pravna sredstva koja su namijenjena zaštiti prava koja pojedinci uživaju na temelju prava Unije. Budući da države članice u svakom pojedinom slučaju moraju osigurati djelotvornu zaštitu pojedinačnih prava koja proizlaze iz pravnog poretka Unije, nije na Sudu da intervenira u rješavanje pitanja nadležnosti koja se u vezi s organizacijom nacionalnog pravosuđa mogu pojaviti prilikom definiranja određenih pravnih situacija temeljenih na pravu Unije (vidjeti u tom smislu presudu od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 46. i t. 47. kao i navedenu sudsku praksu).

37 Stoga državi članici načelno nije zabranjeno odrediti da za odlučivanje o odgovornosti države za štetu prouzročenu pojedincima povredama prava Unije proizišlima, ovisno o slučaju, iz jedne od presuda suda, bude nadležan u okviru žalbe u kasacijskom postupku u posljednjem stupnju taj sud, pod uvjetom da su poduzete potrebne mjere kako bi se zajamčila neovisnost i nepristranost navedenog suda, u smislu sudske prakse navedene u točkama 30. do 33. ove presude.

38 Na drugom mjestu, kad je riječ o činjenici da je u sporu poput onog u glavnom postupku sud koji odlučuje u posljednjem stupnju, kao tuženik u prvom stupnju, mogao zauzeti stajalište o činjeničnim i pravnim pitanjima koja su predmet tog spora, valja primijetiti da taj postupovni status ne može dovesti u pitanje nepristranost tog suda, pod uvjetom da članovi sastava suda pred kojim se vodi navedeni postupak u posljednjem stupnju nisu ni na koji način sudjelovali u obrani navedenog suda u prvostupanjskom postupku.

39 U tom pogledu valja istaknuti da okolnost da je Sud Europske unije, kao institucija, tuženik u postupku ne sprečava Sud da odluči o sporu (vidjeti u tom smislu presude od 25. svibnja 2000., Kögler/Sud, C-82/98 P, EU:C:2000:282 i od 4. svibnja 2023., KY/Sud Europske unije, C-100/22 P, EU:C:2023:377). Jednako tako, temeljno pravo na neovisan i nepristran sud, kako je navedeno u članku 47. drugom stavku Povelje, nije povrijeđeno ako je Sud sud koji odlučuje o žalbi koju je podnijela Europska unija, koju zastupa institucija Sud Europske unije (vidjeti u tom smislu presudu od 13. prosinca 2018., Europska unija/Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, t. 36.).

40 Međutim, ako je predsjednik Suda Europske unije, kao predsjednik te institucije, donio odluku o podnošenju žalbe protiv presude Općeg suda koja se odnosi na navedenu instituciju, smatra se da je temeljno pravo na neovisan i nepristran sud druge stranke u postupku zajamčeno samo ako predsjednik Suda kao institucije ne sudjeluje u sudskom postupanju u predmetu, nego ga mijenja potpredsjednik (vidjeti u tom smislu presudu od 13. prosinca 2018., Europska unija/Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, t. 38.).

41 Iako je točno da je na sudu koji je uputio zahtjev da ispita je li u glavnom postupku poštovan uvjet naveden u točki 38. ove presude, Sud ipak može, u okviru pravosudne suradnje uspostavljene člankom 267. UFEU-a, na temelju elemenata spisa, tom sudu pružiti elemente tumačenja prava Unije koji mu mogu biti korisni u ocjeni učinaka neke njegove odredbe (vidjeti u tom smislu presudu od 11. srpnja 2024., Hann-Invest i dr., C-554/21, C-622/21 i C-727/21, EU:C:2024:594, t. 60. kao i navedenu sudsku praksu).

42 U predmetnom slučaju, kao što je to napomenulo društvo Vivacom Bulgaria te kao što proizlazi iz očitovanja tuženika u glavnom postupku, stajalište Varhoven administrativen sada (Vrhovni upravni sud), kao tuženika u prvostupanjskom postupku, iznio je službenik tog suda kojeg je ovlastio njegov predsjednik. Nasuprot tomu, iz spisa kojim raspolaže Sud ne proizlazi da su članovi sudskog vijeća koji su odlučivali u predmetu u glavnom postupku imali bilo kakvu ulogu u obrani Varhoven administrativen sada (Vrhovni upravni sud). Međutim, na sudu je koji je uputio zahtjev da provjeri te informacije.

43 U tim okolnostima, ako budu potvrđene, sudska praksa, na koju podsjeća društvo Vivacom Bulgaria, prema kojoj pojam „neovisnost” podrazumijeva da je predmetno tijelo treća strana u odnosu na tijelo koje je donijelo odluku koja je predmet postupka (vidjeti u tom smislu presude od 21. siječnja 2020., Banco de Santander, C-274/14, EU:C:2020:17, t. 62., kao i od 7. svibnja 2024., NADA i dr., C-115/22, EU:C:2024:384, t. 46.), ne bi bila nespojiva s nadležnošću suda koji odlučuje u posljednjem stupnju o žalbi u kasacijskom postupku u predmetu u kojem ima svojstvo tuženika.

44 Na trećem mjestu, kad je riječ o zahtjevu neovisnosti i nepristranosti sudaca, valja podsjetiti na to da pravila koja se primjenjuju na status sudaca i na izvršavanje njihove dužnosti suca moraju osobito omogućiti isključenje ne samo svakog izravnog utjecaja, u obliku uputa, nego i posrednijih oblika utjecaja koji mogu usmjeriti odluke dotičnih sudaca i time otkloniti dojam njihove neovisnosti ili nepristranosti, što može ugroziti povjerenje koje navedene osobe moraju imati u pravosuđe u demokratskom društvu i vladavini prava (vidjeti u tom smislu presudu od 11. srpnja 2024., Hann-Invest i dr., C-554/21, C-622/21 i C-727/21, EU:C:2024:594, t. 53. kao i navedenu sudsku praksu).

45 U tom pogledu, prije svega, iz spisa kojim Sud raspolaže ne proizlazi da suci Varhoven administrativen sada (Vrhovni upravni sud) ne uživaju, u skladu s bugarskim propisom, jamstva koja mogu osigurati njihovu neovisnost i nepristranost, što je ipak na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri.

46 Nadalje, u odluci kojom se upućuje prethodno pitanje navodi se da plaća i uvjeti zapošljavanja tih sudaca ne ovise o tome isplaćuje li taj sud eventualnu naknadu štete. U tim okolnostima proračunska pravila kojima se uređuje plaćanje eventualne naknade štete slijedom odluke kojom je odlučeno u glavnom postupku ne mogu kod pojedinaca pobuditi legitimnu sumnju u neovisnost ili nepristranost tih sudaca.

47 Naposljetku, valja primijetiti da sama činjenica da je više sudskih vijeća jednog suda uzastopno zaduženo za predmete koji se odnose na različita pravna pitanja koja proizlaze iz iste situacije nije dovoljna da bi kod pojedinaca pobudila legitimne sumnje u neovisnost ili nepristranost tog suda u svakom od tih predmeta.

48 Kao što je to nezavisna odvjetnica istaknula u točki 39. svojeg mišljenja, iz presuda ESLJP-a od 29. srpnja 2004., San Leonard Band Club protiv Malte (CE:ECHR:2004:0729JUD007756201) i od 7. srpnja 2020., SCERRI protiv Malte (CE:ECHR:2020:0707JUD003631818) naprotiv proizlazi da bi trebalo utvrditi povredu članka 6. EKLJP-a kad bi isti suci u određenom postupku morali odlučiti o tome jesu li počinili pogreške u tumačenju ili primjeni prava u prijašnjoj odluci.

49 Također valja podsjetiti na to da je Sud presudio da se temeljno pravo na neovisan i nepristran sud, kako je propisano u članku 47. drugom stavku Povelje, poštuje kada Opći sud Europske unije, kojem je podnesen zahtjev za naknadu navodne štete koja proizlazi iz prekoračenja razumnog roka za suđenje, odlučuje o tom zahtjevu u drukčijem sastavu od onoga koji je odlučivao u sporu o kojem se vodio postupak čije se trajanje kritizira (vidjeti u tom smislu presude od 26. studenoga 2013., Gascogne Sack Deutschland/Komisija, C-40/12 P, EU:C:2013:768, t. 96. i od 13. prosinca 2018., Europska unija/Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, t. 36. i 37. kao i navedenu sudsku praksu).

50 U ovom slučaju iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje kao i iz pisanih očitovanja društva Vivacom Bulgaria proizlazi da nijedan od sudaca koji čine sastav suda pred kojim se vodi glavni postupak nije zasjedao u sastavu koji je donio presudu iz koje proizlazi taj spor. Stoga je dovoljno utvrditi, a da pritom nije potrebno da Sud odluči o tome bi li bilo u skladu s odredbama prava Unije čije se tumačenje traži da ta dva sudska sastava, makar i djelomično, čine isti suci, da u okolnostima glavnog postupka opravdana sumnja pojedinaca u neovisnost ili nepristranost Varhoven administrativen sada (Vrhovni upravni sud) ne može proizlaziti iz sastava tih dvaju sudskih vijeća.

51 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na prethodno pitanje valja odgovoriti tako da članak 19. stavak 1. drugi podstavak UEU-a i članak 47. drugi stavak Povelje treba tumačiti na način da im se ne protivi nacionalni propis na temelju kojeg sud u posljednjem stupnju odlučuje, u okviru žalbe u kasacijskom postupku, o predmetu u kojem taj sud ima svojstvo tuženika, a koji se odnosi na odgovornost države koja proizlazi iz navodne povrede prava Unije zbog presude navedenog suda, pod uvjetom da taj nacionalni propis i mjere poduzete za rješavanje tog predmeta omogućuju otklanjanje svake legitimne sumnje kod pojedinaca kad je riječ o neovisnosti i nepristranosti predmetnog suda.

Troškovi

52 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (četvrto vijeće) odlučuje:

Članak 19. stavak 1. drugi podstavak UEU-a i članak 47. drugi stavak Povelje Europske unije o temeljnim pravima treba tumačiti na način da im se ne protivi nacionalni propis na temelju kojeg sud u posljednjem stupnju odlučuje, u okviru žalbe u kasacijskom postupku, o predmetu u kojem taj sud ima svojstvo tuženika, a koji se odnosi na odgovornost države koja proizlazi iz navodne povrede prava Unije zbog presude navedenog suda, pod uvjetom da taj nacionalni propis i mjere poduzete za rješavanje tog predmeta omogućuju otklanjanje svake legitimne sumnje kod pojedinaca kad je riječ o neovisnosti i nepristranosti predmetnog suda.

Potpisi